

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Блануца Андрій
(Київ)

МЕТРИКІАНА В БІЛОРУСІ

Metriciana. Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літовскага. – Мінськ: Athenaeum. – Т. I. – 2001, 186 с.; Т. II. – 2003, 236 с.; Т. III. – 2004, 298 с.

З початком 90-х років минулого століття в білоруській гуманітаристиці спостерігається стійкий інтерес до малодослідженого періоду в історії, власне, Білорусі, а також України, Польщі і Росії, – Великого князівства Литовського (далі. – ВКЛ). 2001 р. в Інституті історії НАН Білорусі стартував новий, доволі вдалий, проект періодичного альманаху історії і культури ВКЛ (головний редактор – *Алег Дзярновіч*). Політикою видання став відбір і публікація матеріалів та нових досліджень, базованих на джерелах документального корпусу Литовської метрики. Відтоді світ побачили три томи «Метрикіани» та вже підготований до друку четвертий.

Широка палітра рубрик видання забезпечує масштабне висвітлення різних проблем з історії ВКЛ та Литовської метрики. Так, в першому томі в дев'яти рубриках (Канцелярія ВКЛ, Метрика як джерело, Мова і Метрика, Публікації, Археографія, Бібліографія, Рецензії, Анотації, Електронний архів Метрики ВКЛ, Новини) подано 14 матеріалів. Коротко поінформуємо всіх зацікавлених історією ВКЛ матеріалами цього часопису.

Білоруський історик *А. Груша* висвітлив службовий склад і структуру канцелярії ВКЛ протягом 40-х рр. XV – першої половини XVI ст. Його колеги *В. Мянжінські* та *А. Дзярновіч* подали ґрунтовний матеріал про склад шляхти та її земельних володінь в Ошмянському повіті першої половини XVI ст. Автори опрацювали книги Метрики ВКЛ № 12–24 та за їхніми джерелами склали таблицю про землеволодіння ошмянської шляхти, а також список населених пунктів і топонімів, список землевласників, таблиці про форми

землеволодіння, способи набуття земельної власності, соціальний статус і посади шляхти, джерела повідомлень, види актів, умови володіння, хронологічний список документів. Таку ж процедуру дані автори проробили з Берестецьким, Кам'янецьким і Кобринським повітами, проте вже в третьому томі «Метрикіани».

Білоруський дослідник *У. Свяжінські*, постійний автор рубрики «Мова і Метрика», торкнувся проблеми ідентифікації офіційної мови ВКЛ. Ця стаття, як і дослідження про статус білоруської та української мов в часи ВКЛ, вміщене в другому томі видання, стали поштовхом до дискусії, що розгорнулася вже у третьому томі «Метрикіани», в якому опонентом *В. Свяжінського* виступив литовський історик *А. Дубоніс* із своєю статтею про проблеми державної мови у ВКЛ. У цій же рубриці *У. Свяжінські* торкнувся і питання про російську («московську») мову у ВКЛ.

Мінський історик *В. Мянжінські* в рубриці «Публікація» з невеликою передмовою опублікував підтверджувальний привілей 1552 р. місту Мінську на Магдебурзьке право. *А. Дзярновіч* у своїй статті, розміщеній в рубриці «Археографія» проаналізував історію оригіналу і публікацій матеріалів двох книг Метрики – № 566 і №573. Литовський дослідник *А. Дубоніс* представив бібліографію найважливіших праць істориків Литви по Литовській метриці.

Рубрику «Рецензії. Анотації» представляють три рецензії на публікацію Метрики ВКЛ. Так, *В. Мянжінські* прорецензував книгу № 220 Волинської метрики за 1652–1673 рр., українська дослідниця *С. Абросимова* – книгу № 28 Метрики ВКЛ за 1522–1552 рр., *А. Дзярновіч* – Реєстри подимного Берестейсько-литовського воєводства за 1667–1690 рр.

А. Дзярновіч опублікував і матеріал по пропозиції створення електронного архіву Метрики ВКЛ, а також поінформував істориків-метрикантів про вихід книги №28 Метрики ВКЛ на компакт-диску.

У рубриці «Новини» повідомлено інформацію про акцію «Цивілізація Метрики», що проходила в Мінські і Полоцьку з метою звернення уваги громадськості до такого важливого і повного джерела з історії Білорусі як Метрика ВКЛ. Тут також розміщено матеріал про перший в Білорусі спецкурс «Метрика ВКЛ», що проводився *В. Мянжінським* на історичному факультеті Білоруського державного університету. Редакція видання повідомила всіх зацікавлених дослідників в можливості отримання поштою опублікованих книг Метрики ВКЛ.

Другий том «Метрикіани» зберіг попередню структуру, хіба що

тут було додано дві нові рубрики під назвою «Історична географія і картографія» та «Галерея метрикантів».

Традиційну першу рубрику видання «Історія Метрики» відкриває стаття *А. Дубоніса* про проблеми Литовської метрики, як-от: історія утворення книг Метрики, нагляд за ними, кількостолітня історія зберігання та перевезення книг Метрики з однієї держави в іншу, початок та еволюція вивчення книг Метрики і введення їх матеріалів в науковий обіг. В цьому томі *А. Дзярновіч* опублікував цікавий документ з історії транслітерації Метрики ВКЛ у 1777–1780-х років. Історик дав йому назву «Плач за Великим князівством», встановив авторство твору та здійснив розлогу характеристику цьому документу. Не менш цікавий документ (акт уряду віленського воєводи за 1560 р., в якому вживається ненормативна лексика) опублікував інший білоруський дослідник – *Г. Брегер*.

Рубрику «Дипломатика» представили дві статті. В першій відома російська дослідниця *А. Хорошкевич* прокоментувала спірні моменти по класифікації «увяжчих листів», опублікованих в книзі № 44 Литовської метрики, виданої *А. Грушою*. В статті-відповіді *А. Груша*, взявши до уваги пропозиції *А. Хорошкевич*, виклав свої аргументи з приводу класифікації вказаних документів. Загалом, автори підняли дуже важливу проблему, пов'язану з виданням книг Литовської метрики, а їх дискусія, безперечно, сприятиме вирішенню спірних питань.

Білоруський історик *М. Спірідонов* опублікував географічний покажчик-коментар до Перепису війська ВКЛ 1528 р. Даний матеріал набагато спростить роботу литuanістів під час використання географічних даних такого важливого документу з історії ВКЛ.

Цінний матеріал поданий і в рубриці «Бібліографія». *В. Мянжінські* подав два бібліографічні огляди про основні публікації і дослідження з історії Метрики ВКЛ в Білорусі за 80-90-ті роки ХХ ст. та 1990-2001 рр.

Не менш цікаву статтю подав білоруський дослідник *А. Ліцкевич*, присвячену розгляду проблеми присутності Метрики ВКЛ в Інтернеті. Новостворену рубрику «Галерея метрикантів» представляє розвідка литовської дослідниці *Л. Анужице* про роль видатного метриканта *К. Яблонскіса* в дослідженні Литовської метрики.

Традиційно збірник завершується хронікою і новинами з вивчення та публікацій Метрики ВКЛ. У цьому томі тут подано довідковий матеріал про опубліковані книги Литовської метрики, а також інформацію про книги, що готуються до видання.

Третій том «Метрикіани» відзначається підбором цікавих статей і матеріалів, а також більшим об'ємом, що вказує на здобуття своєї ніші серед професійного кола метрикантів та популярності серед дослідників історії ВКЛ.

Відома російська дослідниця *І. Старостіна* в своїй ґрунтовній статті розглянула та проаналізувала документальний склад «Книги Вітебського замкового суду» в Литовській метриці (№ 228). У рубриці «Публікація джерел» *А. Ліцкевич* опублікував два документи з № 52 книги записів Метрики ВКЛ про розпорядження Сигізмунда II Августа відносно власних господарських (великокнязівських) маєтків після заключення Люблінської унії. Як зазначалося вище, рубрика «Метрика як джерело» представлена статтею з таблицями і коментарями *В. Мянжінського* та *А. Дзярновіча*. Порівняно з попередньою статтею автори створили і карту «Берестейський, Кам'янецький і Кобринський повіти у другій половині XV – першій половині XVI ст., що набагато полегшує сприйняття матеріалу.

А. Хорошкевич в своїй статті розглянула роль Археологічної комісії Імператорської Академії наук в підготовці і публікації документів Литовської метрики. Дискусійні статті *А. Дубоніса* та *У. Свяжінського* щодо проблеми мови Метрики ВКЛ, як вище зазначено, представлені в рубриці «Мова і Метрика».

А. Ліцкевич вже вкотре підіймає проблему Метрики ВКЛ в Інтернеті. Автор в цьому томі, зокрема, здійснив огляд історичних веб-сайтів.

Дослідження про відомого литовського метриканта XIX ст. *С. Давконтаса* здійснив відомий литовський історик *З. Кяупа*. Дослідник проаналізував роботу *С. Давконтаса* на посаді помічника метриканта в Сенаті Російської імперії в Петербурзі, склад його архіву та введення ним матеріалів Метрики ВКЛ в науковий обіг.

У рубриці «Новини. Хроніка» представлена інформація *А. Дзярновіча* про Міжнародну наукову конференцію, присвячену 475-річчю Першого Литовського Статуту «Перший Литовський Статут і його епоха». Автор докладно подав виклад доповідей, проголошених під час конференції, а також розповів про презентацію нового литовського видання Першого Литовського Статуту.

Традиційно збірник завершується інформацією про опубліковані книги Литовської метрики, а також повідомленням про авторів, де можна дізнатися про їх координати, коло наукових інтересів та найважливіші публікації.

На завершення хочеться побажати видавцям «Метрикіани» й надалі підбирати і публікувати цікаві матеріали з історії ВКЛ та Литовської метрики.